

**Улахан бөлөххө тыл сайдытыгар, санарар санаҕа ыарырҕатар
оҕолорго аһаҕас дьарык торума
“Кыһын кэллэ”**

Петухова Варвара Ивановна
воспитатель МБДОУ детский сад №40 «Солнышко» /ГО Якутск

Дьарык сыала – оҕону төрөөбүт тылынан таба сангарарга үөрэтии, тыл сайдытыгар, сангарар санаҕа ыарырҕатар оҕолору үөрэтии.

Соруктар – тыл, уос үлэтин көмөтүнэн таба санарыыга уһуйуу.

- дьыл кэммин, уратытын тылынан ойуулааһын, этии онорорго үлэ.

- тэннээһин, утарыта тутуу көмөтүнэн сангарарга холонуу, сангарар сананы сайыннарыы, тылы байытыы.

- оҕону тулалыыр эйгэтин, айылҕатын кытта билиһиннэриин уонна сангарар, кэпсэтэр үөрүйэбин сайыннарыы.

Тыл суолтатыгар үлэ – КЫРЫА, ИЧИГЭСТИК, СЫЛААСТЫК, ХАЛЫННЫК, УБАҕАС, ДЬЭНКИР.

Барыллаан үлэ – хартыынан кыһын туһунан кэпсэтии, И. Мигалкин хоһоонун үөрэтэн саҕалааһын, дьыл кэммин – кыһын туһунан таабырыннары үөрэтии.

Дьарыкка тутталлар тэриллэр – оҕолор олороллоругар сыттыктар, сиркилэлэр, сииктээх салфетка, презентация, икки дьарык остуола – тэннээһингэ иһиккэ хаар, уу, иккис остуолга хаар киһи – хомулуктар (пазл).

(намылхай музыка доһуһуолунан оҕолор киирэллэр).

Иитээччи – Үтүө күнүнэн, оҕолоор, үтүө күнүнэн ыалдыттар.

Эбэрдэлэһии.

Иитээччи – Оҕолоор, билигин биһиги оонньуунан эбэрдэлэһиэхпит болҕойун, ытыспын биирдэ оҕустахпына (“Үтүө сарсыарданан” диибит, иккитэ таһыннахпына – “Үтүө күнүнэн” диибит. Чэ, ким болҕомтолоох уонна сөпкө сангарар эбитий, (музыка тыаһыыр).

Дэ маладьыастар, бары эбэрдэлэстибит уонна сыттыктарбытыгар сөптөөхтүк олордубут уонна миигин болҕойон истэбит.

Таабырын – Илиитэ да атаҕа да суох эрэри

Ойууһут баар үһү. (тымныы кыһын). Сөпкө таайдыгыт.

Иитээччи – Оҕолоор, биһиги бүгүн элбэхтэ кэпсэтиэхпит, сангарыахпыт, онно биһиэхэ тылбыт уонна уоспут көмөлөһүөхтэрин наада, онон билигин айахпытын сангарарга бэлэмниэхпит. Сиркилэбитин ылыбыт, сиспит көнө, холкутук олордубут уонна сөптөөхтүк тыынабыт.

1. Бастакы эрчиллибит – “Баҕа” (уоспут мичээрдиир) – 4 оноробут, хатылыбыт, маладьыастар, кыһаллан оноробут.

2 эрчиллибит аата “Лаппаахы” (уоспут мичээрдиир, кэтит тыл аллараа уоспутугар сыстар).

3 эрчиллибит – “Халаачык” (уоспутун төгүрүктүү тутулар, тиистэр сысталлар).

4 –пүт “Тэллэй” диэн ааттыыр эрчиллибит. (Айах аһаҕас, уос мичээрдиир, кэтит тыл таналайга сыстар), хатылыбыт, болҕойобут. Бары кыһаллан онордубут, уоспут, тылбыт үлэлииргэ бэлэм буоллулар.

Иитээччи – Оҕолоор, болҕойон истин эрэ, билигин дьыл ханнык кэмэ буолла?

- Күммүт хайдах тыгарый?

- Кыһын от-мас, сир-дойду тугунан бүрүллэр? (КЫРЫАНАН, ХААРЫНАН).

Бу дьыл кэмигэр дьон хайдах таннарый Тугу кэтэллэрий Оҕолоор, кыһынын тымныы онон ичигэстик таннабыт, (ичигэстик диэн тыл ол аата сылаастык диэн, хаталаан эрэ, ИЧИГЭСТИК, СЫЛААСТЫК, өссө атыннык ХАЛЫННЫК диэхпитин сөп).

- Суолга хайдах буоларый (Суолга халтараан, сэрэхтээх, онон болҕомтолоохтук, ыксаабакка, анныаласпакка хаамыахтаахпыт).

Дьэ, оһон, кыһыммыт тымныытынан танаспытын-саптын көрүнэ сылдабыт.

Иитээччи – Аны бары турдубут уонна эти-хааны чэбдигирдэр хамсаныыны үнкүүнэн толоруоһун. (Дьокуускайга хаар түһэр ырыа музыката).

Эргийэбит, аргый сүүрэбит, ортоку киирэбит, тэлээрэ сүүрэбит. Музыка сыһа тохтуур.

(Оонһуу): Болһойун эрэ, мин хаар кыыдамнатабын, музыка тохтоотоһуна, эһиги хаары хомуйаһыт. (музыка салгы тыаһыыр), Ким төһө хаары хомуйда, ааһаһын эрэ. Маладьыастар, хамсанныбыт, чэбдигирдибит, таарыа аһсаан аахтыбыт.

Иитээччи – дьэ, уоскуйдубут, оһолор биһиги билигин тэнниир, ирдиир муннука үлэлиэхпит, көрүн эрэ бу тугуй? (Хаар). Илиибитинэн тутан көрүөһүн. Хаар хайдаһый? (тымныы, манан, илиибитинэн төгүрүк онорон көрүөххэйн эрэ, кини өссө кытаанах эбит). Сөп, аны бу иһиккэ тугуй? – УУ, кини хайдаһый? (Сылаас, убаһас, дьэнкир, УБАҕАС, ДЬЭНКИР диэн тылы хатылаан эрэ, УУ тонноһуна хайдах буолар (МУУС буолар). Сөп биһиги ХААРЫ уонна УУну тэннээн көрдүбүт, сана тылбытын өйдөөтүгүт дуо (ДЬЭНКИР). Салфетканан илиилэрин сотоллор.

Иитээччи – Оһолор, истин эрэ, биһиги сатаан санарарбытыгар сөпкө тыынарбыт эмиэ көмөлөһөрүн бары бэрткэ билэбит, дьэ, эрэ аны тыынарга эрчиллиэһин.

Хаары үрүү – бастаан сыһа, салгыны эһирийэбит, сыһа үрэбит, эмиэ тыыммытын ыллыбыт уонна үрэрбитин күүһүрдэн биэрэбит, онтон эмиэ сыһа үрэбит, эмиэ тыыммытын ыллыбыт уонна үрэрбитин күүһүрдэн биэрэбит, хатылыбыт. Дьэ, маладьыастар. Тыынарбытын эрчийдибит. Аны олоробут сытыктарбытыгар уонна миигин болһойон истэбит. Биһиги Саһа дьылга бэлэмнэһэн хоһоон, ырыа үөрэтэн эрэбит. Саһа суруйааччыта Иван Мигалкин Хаар диэн хоһоонун кытта билсибиһпит. Билигин мин дорһоонноохтук ааһыам, онтон эһиги мин кэннибиттэн хатылыаххыт, бастаан болһойон истин (тексти толору ааһар, дьэ онтон үтүгүннэрэр.

Хаар, манан хаар,

Тоһо баһас ырааһай?

Тоһо баһас сырдыгай?

Кыһын кэлэрин биллэрэ

Кыыдамныы түһэрэ.

Хаар, манан хаар,

Дууһам манһыйар,

Ыраас сүрэхтээх

Кэрэни угуйар,

Ыра санаалаах

Эһ, хаар буолаһын

(Хоһоону дорһооннохтук ааһарга үлэлэһии), биирдиилээн эмиэ хатылатыы.

Бу хоһоону өссө бөлөхпүтүгэр ааһарга үлэлэһиэхпит, дьоннутаһаан эмиэ эмиэ дьибэ хатылаарын.

Иитээччи – Дьэ аны оһолор, хомулук (пазл) муннугар үлэлиэхпит, тарбахтарбытын хамсатыаһпыт, өйбүтүн, толкуйбутун үлэлэтиэхпит. Эһиги иннигитигэр хаар киһи хомулук баар ону музыка тыаһыыр кэмигэр болһойон көрөн оноробут. (Дидактической оонһуу Хомулук).

Дьэ, маладьыастар, сорудаһы бары сөпкө толордугут.

Аны экранна көрүн эрэ, туох уратылаахтарыһ бу хаар дьоннор?

- Дьыл хайа кэмигэр кинилэр баар буолаллар?

- Туох уратылаахтарыһ ким кэпсиэ этэй?

Сөп, оһолор, бүгүн дьыл ханнык кэмин туһуһан кэпсэтибит?

Ким тугу сөбүлээтэ? Ханнык тыллары биллибит, эбиннибит? (ИЧИГЭСТИК, СЫЛААСТЫК, ХАЛЫННЫК, ДЬЭНКИР). Бүгүннү дьарыкка кытыбыккытыгар маһтанабыт, кыһыммыт туһуһан өссө да элбэһи билиэхпит. Манан дьарыкпыт түмүктэнэр. Көрсүөххэ диэри.